

Despre sintagmele (cu valoare de subiect) legate prin „și cu”

MARINA RĂDULESCU
Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București

1. În limbajul familial, circulă relativ frecvent, în ultima vreme, enunțuri de tipul *Ion și cu mine suntem prieteni, Tu și cu mine rămânem acasă, El și cu mine am aflat vestea asta mai târziu ori, mai rar, El și cu tine v-ați cunoscut la mare, Maria și cu tine veți fi oricând bine veniți la mine* etc., în care secvențele ce conțin jonctivul *și cu* (*Ion și cu mine, Tu și cu mine, El și cu tine* etc.) apar în poziția subiectului. Frecvența acestui tip de enunțuri a crescut în ultimii ani, după părerea mea, în bună măsură și datorită traducerilor – în special traducerilor de filme – din engleza americană, texte care, prin natura lor, aparțin registrului stilistic al limbii vorbite familiale. O propoziție de tipul *John and me we are friends* (rostită în engleza familială, pentru că normele limbii literare standard recomandă forma *John and I we are friends*) se traduce, firește, prin *John și cu mine suntem prieteni*, și nu prin *John și eu suntem prieteni* (formulare care, deși absolut corectă din punct de vedere gramatical, sună forțat și, oricum, nu mai seamănă deloc a limbă vorbită), nici prin *Eu și John suntem prieteni* (formulare care, deși sună în română mai firesc, implică, prin inversarea topicii, o modificare de nuanță stilistică: persoanei care vorbește i se acordă o mai mare importanță, în detrimentul persoanei despre care se vorbește, aceasta din urmă fiind privilegiată în engleză, pentru că ocupă prima poziție în enunț). Traducătorii, care – majoritatea – nu sunt filologi și nu-și pun probleme de gramatică, aleg în mod spontan formularea *John și cu mine suntem prieteni* ca echivalent românesc al lui *John and me we are friends* pentru a reda acuzativul *me* al pronumelui personal din engleză prin forma de acuzativ *mine* a pronumelui personal din română, în timp ce o propoziție de tipul *John and Mary are friends* este tradusă prin *John și Mary sunt prieteni*, și nu prin **John și cu Mary sunt prieteni*.

Acest tip de construcție în care jonctivul *și cu* apare într-o sintagmă cu valoare de subiect nu constituie însă o inovație de dată recentă, în limba română.

2. Conform datelor furnizate de principalele dicționare, enunțuri cu sintagme în poziția subiectului construite cu ajutorul jonctivului *și cu*, cu acest sens cvasicopulativ, circulau și în limba română veche și populară, de ex. *Tu și cu ai tăi sânteți orbi*. DOSOFTEIU, V.S. 6 (cf. DA, s. v. *cu*); *Tucheli și cu vizirul [...] dempreună la tabăra muntenească au venit*. R. GRECEANU, CM II 37 (cf. DLR, s. v. *și*); *Eu și cu diacul ne ducem în treaba noastră*. SADOVEANU, O. XVIII 98 (cf. DLR, s. v. *și*); *Mamă-sa și cu nevastă-sa ședeau acasă*. RETEGANUL, P. V 73 (cf. DLRLC, s. v. *și*); *Iar ăl ungurean și cu cel vrâncean, Mări, se vorbiră [...]* (cf. DLRLC, s. v. *și*; cf. și DA, s. v. *cu*). Mai rar, construcțiile în discuție apar și în poziția complementului direct, de ex. *Moș Nichifor [...] lasă pe jupân Ștrul și cu ai săi, cu lacrimile pe obraz*. CREANGĂ, P. 117 (cf. DA, s. v. *cu*); *Pe căi bătute-adesea vrea moartea să mă poarte, S-asamăn între-olaltă viață și cu moarte*. EMINESCU, O. I 203 (cf. DLR, s. v. *și*), ba chiar – cu totul periferic – și în poziția complementului indirect prepozițional, de ex. *Această carte iaste scrisă la birăul*

de Bistriță și cu la sfatul Mării[i] Sale. ap. JAHRESBER. X 489 (cf. DA, s.v. *cu*). E adevărat că, în toate aceste situații, după *și cu* urmează substantive sau pronume cu forme omonime de nominativ și acuzativ; n-am găsit nici un citat în care *și cu* să lege un substantiv sau un pronume în nominativ de un pronume personal cu formă de acuzativ diferită de cea de nominativ.

Jonctivul *și cu* funcționează și în sintagme, cu valoare de subiect, care „[...] exprimă adăugarea aritmetică a două sau mai multe cantități numerice) *Unu și cu doi fac trei.*” (cf. DLR, s. v. *și*; cf. și DA, s. v. *cu*, DLRLC, s. v. *cu* și s. v. *și*, DM, s. v. *și*² conj., MDE, s. v. *și*, DEX², s. v. *și*). Toate dicționarele care nu au în vedere, în principiu, limba veche (DM, MDE și DEX) înregistrează jonctivul *și cu* n u m a i în acest din urmă context, ceea ce ar putea duce la concluzia că doar în limba veche și populară construcțiile cu acest jonctiv circulau, în limba comună, cu valoare de subiect (rar, și de complement direct), în timp ce, în limba actuală, apariția acestei construcții se limitează strict la enunțurile care exprimă operația aritmetică a adunării, unde *și cu* este sinonim cu *plus* din metalimbajul matematicii. Or, cum am arătat sub 1., nu aceasta este situația din limba română actuală, în care construcția respectivă a fost repusă în circulație în limbajul familial sau colocvial și, cu toate că dicționarele nu o înregistrează, o putem vedea chiar și s c r i s ă, mai ales pe „micul ecran”. De aceea, cred că merită să luăm în discuție interpretarea ei sintactică, din perspectiva analizei gramaticale de tip descriptiv-tradițional.

3. Sintagma construită cu jonctivul *și cu* este înregistrată și discutată, ca fenomen marginal, în cartea doamnei Mioara Avram *Gramatica pentru toți*, în cadrul capitolului despre subiect, în toate cele trei ediții ale lucrării, în aceiași termeni. Este menționată, mai întâi, drept încă una dintre „excepțiile reale” de la regula exprimării subiectului prin substantiv, pronume sau numeral în cazul nominativ. „Excepții reale sînt [...] de asemenea subiectele coordonate copulativ prin *cu*, *împreună cu*, *și cu* [...], după care **subiectul stă în cazul acuzativ (*El și cu mine n-am știut*).**” (*lucr. cit.*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Humanitas, București, 1997, p. 329; subl. mea, M.R.)

Construcția adusă în discuție este menționată și în paragraful referitor la acordul subiectului cu predicatul: „Acordul în persoană cu un **subiect multiplu** ridică probleme numai când termenii acestuia sînt de persoane diferite. Regulile sînt simple și, de obicei, nu cunosc abateri: persoana a II-a are prioritate față de a III-a (*Tu și el n-ați vorbit niciodată*), iar persoana I față de celelalte două persoane (*Și noi, și voi plecăm în excursie; Ion și cu mine plecăm; Nici eu, nici tu nu plecăm*); numărul plural este impus de caracterul multiplu al subiectului.” (*lucr. cit.*, p.340; subl. mea, M.R.)

Din cele două citate reiese clar că secvența *El și cu mine* (din enunțul *El și cu mine n-am știut*) și secvența *Ion și cu mine* (din enunțul *Ion și cu mine plecăm*) sunt interpretate aici drept subiecte multiple, constituite fiecare din câte două elemente coordonate copulativ prin *și cu*, care este locuțiune prepozițională (*lucr. cit.*, p. 397), cele două elemente ale acestor subiecte multiple fiind unul pronume (respectiv substantiv) în nominativ, iar celălalt un pronume în cazul acuzativ – excepție de la regula exprimării subiectului prin nominativ -. „Acordul” verbului cu rol de predicat (dacă acord admitem că este, în construcții de acest fel) este dictat tocmai de acel segment al acestui subiect multiplu ciudat care constituie excepția de la regulă, în virtutea priorității pe care o are persoana I față de toate celelalte persoane.

4. Trebuie să mărturisesc că pe mine m-au indispus întotdeauna excepțiile de la regulile fundamentale, valabile în orice limbă, excepții care fac ca limba română să nu mai semene, ca structură gramaticală, cu nici o altă limbă. Și nu numai că m-au indispus, dar m-au și pus pe gânduri. Sunt, realmente, secvențele *El și cu mine* și *Ion și cu mine*, din enunțurile citate, subiecte multiple și, deci, excepții „reale” de la regula exprimării subiectului prin nume în nominativ ?

4.1. După părerea mea, în astfel de situații ne... confruntăm (ca să mă exprim în noul limbaj de lemn) cu excepții aparente. Citez din aceeași lucrare: „Excepții aparente sînt situațiile în care avem a face cu elipsa adevăratului subiect, cu care se confundă la prima vedere unele construcții prepoziționale cu rol de atribut: *Mai sînt de* (sau *din*) *aceștia* (subiect: *unii*), *Se aude ca un cîntec* (subiect: *ceva*) sau de **complement**: *Am venit cu toții* (subiect: *noi*).” (*lucr. cit.*, p. 237, subl. mea, M.R.). De acord, cu observația că, în ultimul exemplu, cred că secvența *cu toții* este element predicativ suplimentar (deoarece complementul nu are dublă subordonare și nici nu se acordă în gen și număr cu subiectul, cf. *Ei au venit cu toții*, dar *Ele au venit cu toatele*).

4.1.1. Pe lista de **excepții aparente** de mai sus, eu aș adăuga și construcțiile *Ion și cu mine plecăm* și *El și cu mine n-am știut*, în care consider că avem, de asemenea, a face cu elipsa subiectului *noi*, banală, în limba română, mai ales la persoanele I și a II-a, singular și plural. Cred că, în aceste enunțuri, secvențele *Ion și cu mine* și *El și cu mine* funcționează ca apozitii, și anume apozitii dezvoltate, alcătuite dintr-un substantiv ori dintr-un pronume în nominativ și un pronume în acuzativ (cerut de locuțiunea prepozițională *și cu*) cu funcție sintactică de complement sociativ.

De altfel, dacă încercăm să facem puțină gramatică comparată a limbilor romanice și să traducem enunțurile de mai sus în franceză, de pildă, nu vom mai avea a face cu elipsa adevăratului subiect, căci ele ar suna așa: *Jean et moi nous partons* sau, în registrul limbii vorbite, *Jean et moi on part*, respectiv *Lui et moi nous n'avons pas su* sau *Lui et moi on a pas su* (cf. și *John and me we are friends*, în cadrul gramaticii contrastive).

Eu aș extinde această interpretare la toate așa-zisele subiecte multiple în componența cărora intră măcar un pronume (chiar dacă acestea nu sunt excepții de la regula de exprimare a subiectului prin nume în nominativ), deci la toate enunțurile de tipul *Tu și eu locuim pe aceeași stradă*, *Tu și Maria iubiți cîinii* etc. (cf. fr. *Toi et moi nous habitons* (sau *on habite*) *la même rue*, *Toi et Marie vous aimez les chiens*).

4.1.2. O altă posibilă interpretare sintactică a sintagmei în discuție ar putea fi aceea că secvențele *Ion și cu mine* și *El și cu mine*, din *Ion și cu mine plecăm* și din *El și cu mine n-am știut*, nu sunt subiecte multiple, ci **subiecte dezvoltate** exprimate printr-un nume (substantiv sau pronume) în nominativ și un pronume în acuzativ cerut de locuțiunea prepozițională *și cu* (acesta din urmă cu funcție sintactică de atribut prepozițional), construcție echivalentă semantic cu *noi*. De aceea, în asemenea situații, „acordul” subiectului dezvoltat cu predicatul este, în termenii gramaticii descriptiv-tradiționale, un **acord după înțeles** (cf. *Majoritatea elevilor au înțeles* „La plupart des élèves ont compris”, unde verbul cu rol de predicat este la plural).

Această soluție de interpretare sintactică se poate aplica și enunțurilor care sunt texte de aritmetică, de tipul *Unu și cu doi fac trei*.

5. Soluțiile propuse mai sus au avantajul că ne permit să evităm atât interpretarea construcțiilor discutate drept o semiexcepție de la o regulă de bază în structura oricărei

limbi (și anume aceea că subiectul se exprimă prin nume în nominativ), cât și formularea unor reguli de acord între subiect și predicat care instituie privilegii pentru anumite persoane pronominale, acord care pare, mai degrabă, un tip de rectiune.

SUR LES SYNTAGMES-SUJET LIÉS PAR "ȘI CU"

(Résumé)

Nous nous sommes proposés d'examiner l'interprétation syntaxique – du point de vue de la grammaire descriptive traditionnelle – des énoncés ayant dans la position du sujet un syntagme lié par le jonctif *și cu*, tels *El și cu mine n-am știut* "Lui et moi on a pas su", *Ion și cu mine plecăm* "Jean et moi on part" etc.

Dans le livre de Mme Mioara Avram *Gramatica pentru toți* ce type de construction est interprété comme un **sujet multiple** et, par conséquent, comme une *e x c e p t i o n* à la règle selon laquelle le cas sujet est le nominatif, étant donné que le pronom précédé par la locution prépositive *și cu* est à l'accusatif.

Nous avons suggéré deux autres explications, différentes de l'interprétation sus-mentionnée, à savoir:

- a) le syntagme lié par *și cu* est une **apposition** qui explique le sujet non-exprimé *noi* "nous";
- b) le syntagme lié par *și cu* est un **sujet augmenté** qui impose la première personne du pluriel au verbe-prédicat par un type spécial d'accord qui ne tient pas compte de l'organisation syntaxique de l'énoncé, mais de son sens (cf. aussi *Majoritatea elevilor au înțeles* "La plupart des élèves ont compris").

L'avantage de chacune de ces deux solutions est celui de ne pas faire de cette construction du roumain une exception à une règle fondamentale qui s'applique à toutes les langues.